

Vinczellér Katalin AZ (ÁT)ÉLHETŐ HAGYOMÁNY*

A mozdulat a maga teljességében csak akkor fejezheti ki képzőerejét, ha meghagyjuk jární végig a maga útját, az útja pedig elvezet a testen át a lélekig, az intellektuális képzés minden formáján, az esztétikai élmények minden fokozatán át erkölcsi életünk öntudatos és győzelmes kormányzásáig.

A fentebbi idézet dr. Dienes Valériától, az orkesztika rendszerének kidolgozójától és mesterétől, számos színpadi munka alkotójától származik. Aki mindezek mellett a matematika, a filozófia és az esztétika doktora is volt. Meg két gyermek édesanyja. Meg Henri Bergson fordítója. Meg Raymond Duncan növendéke. (A történeti adatok és adalékok részletesen megismerhetők az Orkesztika - mozdulatrendszer című könyvből, - Planétás, Budapest, é. n., - és L Merényi Zsuzsa Szabadtánc irányzatok című tanulmányából, - in: Á színpadi tánc története Magyarországon, Múzsák, Budapest, 1989). S amilyen sokszínű és sokoldalúan képzett volt az iskolává nőtt rendszer kidolgozója, annak megfeleltethető az a fajta multikulturális és interdiszciplináris szemlélet, amely az orkesztika világát is jellemezte. Ezek az ezredvégi kifejezések nem minősülnek anakronisztikusnak e témával kapcsolatban. A jelenkori kultúránkat jellemző sokféleség, az egyes művészeti ágazatok szimbiózisra való törekvése, a művészeti és (természet)tudományos gondolkodásmód egymáshoz való közeledése nyilvánvalóan nem korunk nóvuma.

Ha feltételezzük, hogy az emberi (kultur-)történet ciklikus haladásában voltaképpen mindig nagyon hasonló törekvések kapnak hangot, s csupán az évtizedek, illetve évszázadok haladtával ezek kontextusa, illetve megjelenési formái változnak, akkor a századforduló művészetiázaadása, s korunk művészeti ágakat egymásba oltó, illetve az úgynevezett „magas kultúrát” a populáris szférával egyesítő szándéka között számos rokon vonást találhatunk. A XIX. század utolsó évtizedeitől kezdve, az egyre inkább akadémikus művészetté merevedő klasszikus balett alapvetően elvesztette a század eleji - közepi népszerűségét. Az ebben az időben egymás mellett élő művészeti irányzatok naturalizmus, szimbolizmus, preraffaelita művészet, szecesszió, s a XX. században az avantgárd irányzatok - nem találták meg a kapcsolódási lehetőséget a klasszikus balett merev, zárt világához. Az a fajta felszabadulás, s kötöttségekből való kiszakadás, amit a századfordulón a szecesszió jelentett, nemcsak a különböző művészeti ágakban éreztette hatását, hanem az élet, s életmód más területeire is hatott. Szemlélete feltehetőleg motiválhatta az úgynevezett szabad-tánc irányzat első hirdetőjét és képviselőjét, *Isadora Duncan* is. Mindenféle formai kötöttségektől meg-, és felszabadulva, mezitláb, könnyű ruhában, szabad, nyitott terekben táncolva elsősorban nem tánctechnikai tudásával hatott nézőire, hanem azzal a fajta friss és minden ízében vállalt gondolkodásmóddal és életszemlélettel, mely előadásáiban és életvitelében is manifesztálódott. S ennek lényege nagyon közel állt a fentebb aposztrófált szecesszió művészetszemléletéhez, amely a kötött, zárt, akadémikus rendszerektől való elfordulást, s a természethez, természeteshez való visszatérést, az emberi test és lélek felszabadítását vallotta.

Ez a szemlélet pedig nagyon közel állt a mindenre nyitott, a világot, művészetet és tudományt összefüggéseiben vizsgáló és megélt Dienes Valériához. Párizsban járva nemcsak Bergson előadásait hallgatta az egyetemen, de *Isadora Duncan* művészetét látva felismerte, hogy a szellem felszabadítása, a világlátás átértékelése nemcsak kizárólag intellektuális úton történhet, hanem az emberi test és mozgás tudatos megfigyelése és „használatá” is fontos szerepet játszhat ebben a vonatkozásban (is). Dienes nemcsak *Raymond Duncan* iskolájában tanulta ezt a fajta tudatos mozgást, hanem hosszabb időt töltött abban a kolóniában, amely a mindennapi élet menetrendjében is a mozgásban megnyilvánuló szellemiséget valósította meg. A Duncan által kifejlesztett mozgásrendszer, ami az ókori spártai torna egyfajta lehetséges rekonstrukcióján alapult, nem pusztán a test izomzatának fejlesztését szolgálta, hanem az életmódra, életvitelre is kihatott, a táplálkozásról az egyszerű, maguk készítette ruhákba való öltözködésig. Dienes Valéria ezt a fajta kolónia-életmódot nem tudta megvalósítani Magyarországon, de rendszere feltétlenül a Franciaországban tanultak és tapasztaltak továbbfejlesztésén alapul. Az orkesztika - mozdulatrendszer olyan, a természetes emberi mozgást szem előtt tartó iskola, amely az emberi anatómiából adódó plasztikai, az emberi energiából származó ritmikái, és az emberi érzésekből eredő mimikai alapvetést ad a mozdulatoknak. Alapvető fogalmai (pl.: zárt profil, karskála, lábskála, oldalsíkok, rotáció) a mozdulatrendszer analitikus mivoltára, a természetességen alapuló tudatosságra utalnak. Az orkesztika iskola produkciói, tematikájukat tekintve, gyakran fordultak az ókori görög mitológiához, nyilvánvaló összefüggésben a rendszer szellemiségének a kalokagathia fogalmával való rokonságával. Ám a görög mitológia nem jelentett tematikai kizárólagosságot, hiszen a korábban említett multikulturális fogalma arra is vonatkozik, hogy Dienes Valéria és követői - a kortársak közül *Mirkovszky Mária*, *Madzsar Alice*, *Szentpál Olga* aktív részesei voltak koruk kulturális életének, azaz a művelt közvélemény tudott róluk, elismerte tevékenységüket. A kortárs zene, illetve irodalom olyan meghatározó személyiségei vettek részt közvetve, vagy közvetlenül munkájukban, mint *Bartók Béla*, vagy *Bárdos Lajos*, *Babits Mihály*, vagy *Palasovszky Ödön*. Előadásaiukban tehát, bár a mozdulat volt a domináns elem, a zenének, az irodalomnak és a látványnak is társalkotói szerep jutott. S ha meggondoljuk, a mai technika, illetve kultúra adottságai, viszonyai között a kortárs tánc is hasonló törekvéseket mutat. Az orkesztika mozdulatrendszer nemcsak egy-egy előadás, produkció formájában kapott teret, hanem az eredeti elgondolást tekintve, egyfajta homogén és következetes világ szemléletben és életmódban is manifesztálódott.

Ha egy Dienes Valériától származó idézettel kezdjük, végezzük is azzal, hiszen érdemes következetesen visszanyúlni a „tisza forráshoz”: *”Mi a mozdulat? - Híd a test és az eszmélet között. Az anyagi és szellemi világ kötőjele... A mozdulat múltjából terhes és jövője felé tárul. A mozdulat árulkodik, hogy volt valami és jövendőli, hogy lesz valami, s így a matériába írja, az élővé hipnotizált anyaggal játszhatja a szellemet.”*

* Cikkünket Fenyves Márk és Pálosi István MÉG 1 MOZDULATSZÍNHÁZÁnak képeivel illusztráltuk.

